

Ġaħan u l-Kirxa

Dak in-nhar Omm Ġaħan qaltlu: "Mur ixtrili nofs wiżna kirxa, u la ddumx".

"Halli fidejja, ma" wieġeb Ġaħan (u kif qallha hekk tafa' sidru 'l quddiem u rasu lura—qisu kien ser jitqabad ma' xi għadu).

.....

Mar għand Ġamri tal-laħam, xtara l-kirxa, u billi ra li kienet maħmuġa ż-żejjed għieh ħsieb li jmur jaħsilha fuq għajjn ta' l-ilma li kienet tinsab qrib il-ħanut. Hawn sab qabda nisa u tfal, min bis-satal u min b'xi barmil jew buqar biex jiehdu l-ilma, u għalkemm qagħad hemm ħafna ra li kien kollu għal xejn, l-iktar billi bdew iċanfruh malli saru jafu għal fejn kien mar. "Biex taħsel dik il-kirxa ta' nannuk trid għomor u taħli xmara ilma" hekk qalulu u ħwejjeġ ofira wkoll bħal dawn u mhux bħal dawn, jiġifieri maħmuġin iktar mill-kirxa li kellu. Għalhekk bil-qalb it-tajba gābar il-kirxa u għibed lejn xatt il-baħar bil-ħsieb li hemmhekk ikun jista' jaħsilha bil-kwiet.

Iżda hawn ukoll sab ħafna nies iġħumu, għalhekk baqa' sejjer iktar 'il quddiem: għalxejn, kollu għalxejn, l-għaliex hemm ra xi rġiel qegħdin iġħawwmu ż-żwiemel u l-ħmir. "L-ilma mhux nadif hawn" qal f'qalbu Ġaħan u telqilha iktar 'il quddiem sa fejn ra li kien waħdu—il-bogħod minn nies.

Mar fuq il-blat, u baqa' niezel sakemm l-ilma laħaqlu sa rkubtejh, u meta deherlu li ħasilha biżżejjed qal: "Issa ħalli nnixxfuha": U beda jperpirha u jxejjirha mar-riħ fil-waqt li kien għadu nofsu ġe l-ilma. Ftit il-bogħod kien hemm xi sajjeda, u hekk kif rawh ixejjer ħasbu li xi ħadd kien ser jegħreq għalhekk għibdu għan-naħa tiegħu. Hekk kif qorbu tistgħu taħsbu kif baqgħu malli għarfu x'kienet il-biċċa. Hebbu għalih u kienu ser jgħoddsuh fil-baħar darba għal dejjem.

Ġaħan tbażza' u talabhom li jkollhom ħniena minnu. "Taj-jeb, aħna naħfruhielek, iżda inti trid tgħid il-ħin kollu ma' tul it-triq kollha lejn darek dawn il-kelmiet: "Aqbd u ħut kemm tifilħu." Ġaħan wegħidhom li jagħmel hekk, jew aħjar li jgħid hekk. Tafa' l-kirxa fuq dirgħajh u fil-waqt li qabad it-triq lejn id-dar beda jgħid: "Aqbd u ħut kemm tifilħu. Aqbd u kemm tifilħu. Aqbd u minnhom kemm tifilħu."

U hekkla jiltaqa' ma' raġel miżmum minn tnejn minn nies tal-pulizija. Ġaħan ħares lejhom u qallhom: "Sewwa, sewwa, aqbd u minnhom kemm tistgħu". Malli tbiegħed daqsxejn, jaq-bzu fuqu tnejn minn nies u jilagħbulu xebgħa bil-kif fil-waqt li

qalulu: "Tifraħ hux meta jaqbduna? u trid li jaqbdu minna kemm jistgħu!" "Le, jiena għall-ħut qed ngħid". "X'ħut, ħut, jewwilla trid tagħmilha ta' l-iblah biex ma tħallasx ħarag? Inti għal seħibna kont qed tgħid." Ġaħan, fost il-biki u waqt li kien qed jogħirok kull fejn kellu miġruħ bis-swat li tawh, qallhom x'kien wissewh jgħid is-sajjieda. Dawk infexxew jidħku bih kemm jifilħu u, wara li hemżu lil xulxin, wieħed minnhom qallu: "Mhux hekk għandek tgħid - iżda: 'Aħarbu, aħarbulhom—u lil pulizija għidilhom— itilquhom, ħalluhom! Fhimt?'".

"Aħarbulhom, aħarbulhom u itilquhom" baqa' jtenni Ġaħan wara li dawn ħallewh. Dlonk iltaqa' ma' raġel bl-ixkubetta, u l-klieb miegħu; u minnufih rah iġharrex. Ġaħan ma tilifx żmien u beda jgħajjat "Aħarbu, aħarbu. Aħarbu malajr, fittxu aħarbu". Is-sajjied l-għasafar dar lejħ u għal naqra ma għamilx in-nar fuqu.

Ġaħan hekk kif ra s-senter għal fuqu, waqa' qisu għax; fl-art u beda jwerżaq "Le! Leeee! Leee!" "Il-għala kont qiegħed tgħajjat u tgħid: Aħarbu?" qabeż iġħid ir-raġel imberġien, "Il-għala trid tħarrabhomli, il-għala kont qiegħed tgerrixli l-għasafar?" Ġaħan għarrfu x'kien ġralu mal-ħallelin. Għalhekk is-sajjied taptaplu fuq spalltu u qallu: Le, ibni, tgħidx hekk, iżda għid dejjem 'Inzlu minn hemm imgħargħrin f'demmkom!' Ġaħan wiegħed u telaq u beda jmiss u jhoss kullimkien ħalli jara jekk kienx għadu ħaj, jekk is-sajjied kienx għamel jew le n-nar fuqu.

Sadalhin kien qorob lejn ir-raħal fejn, fil-bidu tiegħu, kien hemm dar qiegħda tinbena. Ftakar fi kliem is-sajjieda u minnufih rafa' rasu lejn il-bennejja, għamel lembut b'idejħ madwar ħalqu u b'kemmi kellu leħen qallhom "Inzlu minn hemm, tgerbu, aqgħu malajr imgħargħrin f'demm demmkom". "Lilna qiegħed tgħid?" staqsewh dawki imgħagġbin. "Iva, li ma jifdax wieħed minnkomm bissli ma jistabatx fl-art maħsul f'demmu."

Għal dan il-kliem wieħed minnhom, waqt li tefagħlu l-kazzola li kellu f'idu, qallu "Mela ħa din fuq ras rasek". Ieħor tefagħlu xi erba' madumiet, ieħor ċangun, waqt li ieħor ħaslu minn fuq s'isfel billi waddablu kemm kellu ġir maħlu fl-ilma ġewwa barmil, u għal naqra ma kinux ser jordmuh ħaj. Ġaħan twerwer u qallhom "Jaħasra, jekk qaluli biex ngħid hekk" fil-waqt li beda jara kif jista' jneħħi l-ġir għall-inqas li kellu fuq wiċċu.

Kien hemm tfajjel li kien jafu, u dan qallhom bil-mod "Dan Ġaħan, Ġaħan". Meta semgħu hekk, il-bennejja qalulu: "Isma' 'l hawn, għal din id-darba teħlisha (Hawn Ġaħan qal ġe qalbu: Jalla darba ħlistha illum) iżda biex nitilquk trid

X twiegħed li tgħid tul trieqtek kollha u b'lehen għoli: "Ibqgħu fejn intom u xejn dmija, xejn fisara."

Ġaħan raġa' qabad it-trieq lejn ir-raħal iżda biex ma jilta-qax iżjed ma' nies ħa trieq li kienet taqsam minn qalb ir-raba' u xi artijiet moxa. Wara li mexa ftit bis-sliem, lemaħ żewġt irġiel imrekknin sewwa: Ġaħan kien qiegħed itenni l-kliem li qalulu l-bennejja, mhux biss, iżda malli rahom għolla leħnu sewwa biex żgur jisimgħuh dawk iż-żewġt irġiel: "Ibqgħu fejn intom, xejn dmija, xejn fisara". U ma' l-għajjat tiegħu deħru jigrū 'l hinn u 'l hawn bosta fniek.

Dawk it-tnejn qabzu fuqu. Wieħed minnhom qabdu minn xuxtu u waħiħallu daqqa kif tmiss il-liġi fuq il-pattiżmu ta' moħħu, waqt li l-ieħor ried jaħ il-għala kien qiegħed igerrxilhom il-fniek. Ġaħan qallu x'kien għalu mal-bennejja. In-nassaba ndunaw li kellhom bellieni quddiemhom, u għalhekk telquħ wara li qalulu: "Irrid nara dmija minn taħt idejkom, dmija u mewt minn taħt idejkom, għandek tgħid."

Kif wasal fidejn l-ewwel bini tar-raħal, Ġaħan jilmaħ qatta' nies. Resaq lejhom biex jara x'kien ġara. Isib sitta minn nies jew sebġha qegħdin jitqabdu. Ferraq in-nies li kien hemm ma' dwarzhom, resaq fuq dawk li kienu qegħdin jiġ-ġieldu u qallhom: "Ħarsu 'l hawn araw kif tagħmlu, isa, fit-txu għamlu mill-aħjar għax irrid nara mewt u dmija minn taħt idejkom." Kif qal hekk mhux biss dawk li kienu qed jiġ-ġieldu għamlu għalih iżda wkoll dawk li kienu miġmugħin iħarsu, u li kiekū dak il-ħin ma wasalx kuntistabbli żgur li kienu jagħmluh zalzett. Ir-raġel tal-pulizija ġarru lejn il-għassa u lilu ried iħarrku bħala xewwiex tal-ġlied.

Ġaħan, bil-kirxa għadha f'idejħ, qal lis-surgent b'kull ma kien għalu. Minn dak il-kliem is-surgent induna min kien—Ġaħan, u għalhekk qallu: Kien imissek għedtilhom "Infirdu, fittxu isaw infirdu."

Ġaħan qawwa qalbu u qal: "Issa żgur li ma nagħlix il-għaliex il-pulizija stess qaltli x'għandi ngħid".

Iżda ma damx ħieni wisq il-għaliex wara ftit li ħareġ mill-għassa jiltaqa' ma' tiegħ ġej mill-Knisja. Ma tilifx żmien Ġaħan u b'qalbu qawwija resaq fuq l-għarajjes u qallhom "U isa, infirdu, infirdu, x'intom tistennew?". U waqt li qallhom hekk fetax idejħ it-tnejn (wara li qiegħed il-kirxa fuq għatba ta' bieħ) biex iferraqhom hu n-nifsu.

Għal xagħira dak it-tiegħ ma ssiħebx ma' mewt, il-għaliex il-għarus, qrabat il-għarajjes, kif ukoll il-mistednin għamlu għalih bl-ikrah. Kienet il-għarusa li ħennet għalih u, waqt li tbissmet, qaltli: "Le, ħi, m'għandekx tgħid hekk, iżda 'Jalla

X dejjem hekk. Xejn hlief hekk. Hekk sewwa. Hekk sabieħ. X'hena! Xi sbuħija! X'ferħ!

Ġaħan qal f'qalbu: "Din hi l-ewwel mara li llum qattli xi kliem għandi ngħid u billi ommi dejjem qattli li l-mara ma titqarra qatt (!!!!) u ma tqarra q b'ħadd (!!!!!) jiena ċert li ebdha hemm ma jiġri li jekk nagħmel kif qattli din il-għarusa."

Wara żewġ minuti, hekk kif lewa t-trieq, jiltaqa' ma' funereal b'ħafna nies warajh kollha mbikkija. Ġaħan ħares lejhom, faqqa' daħka mill-akbar, beda jcapċap idejh u qallhom: "Imma kemm intom gwejjeġ? Tibku minflok ma tifiħu? Jalla dejjem jiġri hekk, xejn hlief hekk, x'hemm isbaħ minn funeral, mill-mewt. Itgħaxxqu miegħi isaw!!!"

X Għal ħarira Ġaħan ma difnuhx mal-mejjet l-ieħor. Izda mara xwejħa tħassritu, għalhekk qabżet għalih u ħielsitu minn taħt dufrejn qrabat il-mejjet, u wissitu biex igħid: "Jalla llum stess ikun fil-genna".

("Orrajt, Orrajt, owkej bejbi!!!") qallha Ġaħan. Dik ix-xwejħa raħlija (waħda skrupluża) ħarset lejħ beżgħana u qalet "X'woħda din! don xi jkun, xi tentozzjoni, biex qed ikellimni?" U fittxet raddet is-salib u warrbet minn ħidejħ.

X Ġaħan għorok idejħ billi feraħ li dak in-nhar kien irnex-xielu jbażza' lil xi ħadd, u kollu daħkan resaq fuq mara li kienet ma' qabda nies oħra ġeġjin mill-Knisja wara magħmudija, mara ħoxna daqs bettija b'tarbija fuq dirgħajha ħelwa daqs pupa mill-isbaħ. Hu qal lil dik ir-reffiġħa: "Mari nittama b'qalbi kollha li dan it-trajbu jittajjar minnufiħ lejn is-sema issa stess."

Hawn kienet ommu li ħielsitu mill-madmad billi bdiet tgħajjat u ssejjahlu "Qed idoqq nofsinħar. Il-kirxa maħniex se nik-kluha llum! Eħħ, x'nagħmillek la tiġi. Ja indemonjat! Ja għafrid!" Ġaħan kien jibza' minn ommu aktar mill-bard ta' Jannar u li kienet darb'oħra żgur li ma kienx jersaq lejha f'ħaġa bħal dik, izda dik id-darba qabillu jmur jissakkar ġewwa d-dar billi ra nies it-tarbija resqin għal fuqu biex itajjruh għal fuq il-kampnar.

Għalhekk, bilgri bilgri, parpar lejn daru.

Malli daħal, ommu qabditu minn xuxtu u bdiet twerżaq "Ja Manigold! ja għażżien! ja skumnikat! kemm domt! (fil-waqt li bdiet tagħtih bl-imselħa). Il-kirxa fejnha?"

—Ma nafx!

—Ma tafx? Kif ma tafx?

—Għandu jkun tliħtha. Le, seraqħieli kelb!

Hawn ommu bdiet tilgħablu b'kemm kellha saħħa fejn ġie ġie.

Meta waqfet xi ftit Ġaġian qal b'kollox lil ommu, u mar jintefa' fuq il-friex fil-waqt li qallha: "L-ewwel darba li tkun trid issajjar il-kirxa niftaħ żaqqi u ntik tiegħi, għax żgur li inqas inbati milli batejt illum minħabba l-imgħażżda ta' kirxa".

Hekk qal Ġaġian, billi kien Ġaġian; ma qalx, kif kien imissu jgħid: "Darb'ohra nara x'nara u nisma' x'nisma' ma nindañalx!"

FREDU FARRUĠA

22 ta' April, 1937.